

Monika Badowska-Hodyr*

WRAŻLIWOŚĆ ETYCZNA FUNKCJONARIUSZY SŁUŻBY WIĘZIENNEJ A GODNOŚĆ OSÓB UWIEŻIIONYCH DOŚWIADCZAJĄCYCH SYTUACJI WOJENNEJ

Streszczenie

Sytuacja uwięzienia, kontroli i deprywacji potrzeb to znacząca, wymagająca eksploracji materia, która stanowi papierek lakmusowy dla motywacji, sensu życia i nadziei. Tworzą one kluczowe ogniwo procesu inkluzji społecznej. Niniejszy artykuł odwołuje się do wyjątkowych obszarów funkcjonowania człowieka w przestrzeni struktur społeczno-prawnych: w sytuacji wojny oraz w sytuacji uwięzienia. Celem jest uwrażliwienie na wybrane obszary działań specjalistów oraz priorytetowe zadania polityki inkluzji społecznej wobec konkretnej kategorii beneficjentów. Traumatyczne doświadczenia wojenne nie odchodzą w niebyt, tak jak w niebyt nie odchodzi doświadczenie uwięzienia. W różny sposób determinują życie na dalszych jego etapach. Zasadne więc staje się egzystencjalne pytanie o sens cierpienia, sens życia, godność, nadzieję i szczęście. Jednym z wartościowych narzędzi w radzeniu sobie z zagrożeniem utraty sensu życia oraz pograżenia się w rozpacz i beznadziejności jest opracowana przez Viktora E. Frankla koncepcja logoterapii, zwana również terapią sensu. Emocje i rozum to dwa równie ważne i uzupełniające się bieguny natury ludzkiej. Z perspektywy naszej biografii, teraźniejszości oraz przyszłości decydują one o działaniu intencjonalnym, nastawionym na wartości i przyczyniającym się do doświadczenia sensu – drogi do wewnętrznej wolności.

Słowa kluczowe: wrażliwość etyczna funkcjonariuszy, wojna, piętno, godność, sens życia

Wstęp

Istotnym modulem budowania wrażliwości etycznej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej jest misja formacji, którą jest sprawiedliwość naprawcza zmierzająca do readaptacji społecznej inkarcerowanych. Sytuacja uwięzienia znacząco zmienia bieg życia w perspektywie

* Uniwersytet Rzeszowski, e-mail: mbadowska@ur.edu.pl, ORCID: 0000-0001-7000-3248.

społeczno-prawnego funkcjonowania człowieka. Równocześnie determinuje potrzebę wypracowania takich rozwiązań, które wzmocnią optymalny model kreowania penitencjarnego, tym samym strukturę organizacyjną jednostek penitencjarnych. Wartościowym dopełnieniem będzie budowanie konkretnej narracji odwołującej się do procesu inkluzji społecznej, zaś imperatywem kategoriowym – godność osoby w wymiarze odpowiedzialności, podmiotowości, szacunku dla człowieka, poczucia sensu życia i nadziei na wartościowe życie po odbyciu kary pozbawienia wolności. Zarówno funkcja izolacyjno-ochronna, jak i naprawczo-resocjalizacyjna stanowią o skuteczności oddziaływań tylko w przypadku właściwej współpracy między wszystkimi działami tworzącymi strukturę organizacyjną jednostek penitencjarnych.

Przeżycia związane z wojną mogą powodować wiele trudnych sytuacji i determinować wybory człowieka. Jak w soczewce skupiają poczucie bezsilności i winy, świadomość kruchości życia, niepewność i lęk, wolę przetrwania, pragnienie przebaczenia i nadziei, emocję smutku oraz poczucie osamotnienia. Śladów doświadczenia sytuacji wojennej nie zetrze czas. To piętno, które godzi w tożsamość jednostki, jej godność, szczęście i poczucie sensu życia. Siła woli, niezłomna wytrwałość, nadzieja, a może i zwykły przypadek determinują odkrycie sensu swojego życia w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia własnego lub najbliższych. Wojna to lustro, w którym odbijają się skrajności ludzkiej natury, cierpienie i refleksja: czy to, co się nam zdarza, jest przypadkiem, czy wyrazem głębszego porządku definiującego odpowiedzialność człowieka za odkrycie sensu swojego życia.

Zakład karny jako instytucja totalna

W ujęciu Ervinga Goffmana zakłady karne to instytucje totalne charakteryzujące się izolacją od świata zewnętrznego i pełną kontrolą życia osadzonych, sprawowaną przez personel penitencjarny. Zakłady karne mają zarówno pewne cechy wspólne dla wszystkich tego typu struktur, jak i cechy charakterystyczne:

- życie inkarcerowanych toczy się na zamkniętej, niewielkiej przestrzeni, w bezpośrednim towarzystwie współosadzonych; w przestrzeni tej osadzeni pracują, spożywają posiłki, spędzają czas wolny, odpoczywają; teren zakładów karnych jest wyraźnie wyodrębniony od świata zewnętrznego oraz wewnętrznie podzielony i uporządkowany według schematu: oddziały, pawilony, cele; wewnętrzna infrastruktura obejmuje kamery, kraty, zamki, śluzy, wąskie korytarze;

– w społeczności więziennej funkcjonują dwie odrębne grupy uczestników życia instytucji: osadzeni i funkcjonariusze więzienni; grupy te cechuje wzajemny dystans i nieufność, niekiedy antagonizm, a wzajemne kontakty w dużej mierze bazują na stereotypach;

– codzienna aktywność inkarcerowanych opiera się na szczegółowo zaplanowanym i z góry narzuconym planie dnia; w miarę upływu lat spędzonych w izolacji zasoby społeczno-ekonomiczne osadzonych kurczą się; powstaje luka wiedzy na temat mechanizmów funkcjonowania w warunkach wolnościowych; w konsekwencji przyjmują oni postawę bierną, uewnętrzniają bezradność społeczną, a opuszczając zakład karny, nie potrafią odnaleźć się na wolności, zwiększając prawdopodobieństwo recydywy¹.

Znaczącym aspektem kompleksowego, optymalnego, transparentnego i spójnego systemu oddziaływań penitencjarnych powinno być zdefiniowanie czynników chroniących i czynników ryzyka z perspektywy beneficjentów systemu w kontekście procesu inkluzji społecznej. Niezwykle ważne jest zatem zdiagnozowanie sytuacji podopiecznego z uwzględnieniem trzech poziomów: biografii, doświadczeń rzeczywistości penitencjarnej i struktur kulturowo-społeczno-prawnych. W całości tworzą one konkretną narrację, która nadaje sens codzienności, wzmacnia w jednostce fundament wartościowego, autentycznego i odpowiedzialnego życia po odbyciu kary pozbawienia wolności². Z racji niezwyklej godności każdego człowieka, jak również struktury osoby ludzkiej, która się urzeczywistnia w pełni jedynie poprzez wolny dar z samej siebie, istnieje sprawiedliwość wychodząca poza samą wymianę równoważnych świadczeń. Sprawiedliwość ta narzuca obowiązek wyjścia z pomocą drugiemu człowiekowi, także wbrew rachunkowi pozwalającemu oczekiwać wzajemności z tytułu konkretnego wsparcia. Respektowanie norm etycznych przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej jest gwarancją praworządności i godnościowego traktowania osadzonych. Zbliża także do nadrzędnego celu, jakim jest zmniejszenie powrotności do przestępstwa oraz uzyskanie poprawności relacji międzyludzkich, podniesienia prestiżu społecznego formacji i wysokiego profesjonalizmu penitencjarnego³.

¹ K. Miszewski, A. Kacprzak, *Kara pozbawienia wolności* [w:] *Kryminologia. Teoria i praktyka*, red. P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska, Warszawa 2024, s. 669–686.

² M. Badowska-Hodyr, *Ku reintegracji. Rodzina w perspektywie procesu indywidualizacji oddziaływań penitencjarnych wobec osób odbywających kary długoterminowe*, „Ethos”, 2018, nr 122, s. 313–329.

³ H. Machel, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Gdańsk 2003, s. 122–130.

Godność

W określaniu godności należy spojrzeć na jej dwa aspekty, godność osobową i osobowościową. Godność osobowa ma charakter niezbywalny z uwagi na zdolności poznawcze i wolitywne, rozumność i wolność człowieka. O ile godność osobowa odnosi się do niezbywalnych przymiotów osoby, o tyle godność osobowościowa nawiązuje do wypracowanych własności, przymiotów charakteru i uzyskanego rozwoju⁴. W odniesieniu do skazanych możemy mówić o ich pomniejszonej godności osobowościowej. Właśnie rozwój godności osobowościowej prowadzi do odbudowania podmiotowości osadzonych. Pozwala na kształtowanie – za pomocą konkretnych zasobów penitencjarnych – rozwoju etycznego, który wyznaczać będzie charakter ich całego późniejszego życia. Jak podkreśla Kajetan Dubiel, nowoczesne więziennictwo to laboratorium stwarzające warunki do zmiany człowieka, nie zaś miejsce represji i odwetu. To szczególna przestrzeń, w której fundament bycia z drugim człowiekiem powinna stanowić pełnia godności osobowościowej i osobowej⁵. Izolacja od społeczeństwa pozostawia w człowieku trwały ślad. W optymalnym modelu kreowania przestrzeni penitencjarnej kluczowe jest więc, by konkretne oddziaływania naprawcze nie niszczyły osadzonego, lecz przywracały go społeczeństwu⁶. Pedagodzy, psychologzy, terapeuci muszą więc „zaszczepiać” w swoich podopiecznych pracę nad sobą, tym samym przekonując ich o roli sprawności moralnej w życiu codziennym. Pozytywny efekt w tym aspekcie może przynieść uwzględnianie takich obszarów, jak: refleksja własna nad godnością, poczucie godności własnej, poznawanie istoty godności oraz uznanie godności za wartość podstawową w procesie wewnętrznej przemiany. Winna ona bowiem prowadzić do dbałości o godność własną, poszanowania godności drugiego człowieka i praktykowania postaw godnościowych. Wdrażanie praktyki postaw godnościowych w przestrzeni instytucjonalnej i społeczno-prawnej determinuje korektę modelu oddziaływań w perspektywie zasady indywidualizacji⁷. Komponenty takie, jak godność osobowa i osobowościowa osadzonych, ich poczucie sensu życia, doświadczanie przez nich nadziei, czasu, odpowiedzialności oraz potrzeby zadośćuczynienia i moralnej rehabilitacji,

⁴ G. Grzybek, *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa (odniesienie do działalności zawodowej w obszarze nauczania, wychowania i opieki)*, Rzeszów 2016, s. 94–102.

⁵ K. Dubiel, *Religia i kultura duchowa w procesie resocjalizacji penitencjarnej* [w:] *Religia w procesie resocjalizacji*, red. P. Gołdyn, Konin 2010, s. 37.

⁶ S. Bębas, *Rola religii w procesie resocjalizacji*, Toruń 2015, s. 133.

⁷ K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1: *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Kielce 2003, s. 136.

warunkują zarówno strategie naprawcze, jak i metodykę kreowania przestrzeni penitencjarnej.

Robert Opora podkreśla, że stosowanie innowacyjnych praktyk penitencjarnych w połączeniu z odpowiedzialnością, wysokimi kompetencjami i odpowiednimi zasobami personelu penitencjarnego istotnie dynamizuje kontekst implementacji strategii resocjalizacyjnych⁸. Konkretnie projekty oraz programy przeznaczone dla określonej kategorii osadzonych uruchamiają w nich proces zmiany poprzez przewartościowanie ich wzorów myślenia i reakcji emocjonalnych, wzmacniają godność osobową i osobowościową, rozumienie świata społecznego i poczucie sensu życia. Szczególnym wyzwaniem jest przyjęcie i wdrożenie takiego modelu kreowania rzeczywistości penitencjarnej, którego każda sekwencja respektować będzie prawa, podmiotowość, godność i potrzeby inkarcowanych.

Personel resocjalizacyjny a przestrzeń penitencjarna

Zgodnie z art. 2, ust. 2, pkt 1 i 4 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej⁹ do podstawowych zadań tej formacji należy godne i humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności, a także prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych poprzez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych. Art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej stanowi, iż funkcjonariusze i pracownicy powinni wykazywać się odpowiednim przygotowaniem ogólnym i zawodowym oraz wysokim poziomem moralnym, systematycznie dokształcać się i podnosić kwalifikacje zawodowe. W postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności: 1) kierować się zasadami praworządności, bezstronności oraz humanitaryzmu; 2) szanować ich prawa i godność; 3) oddziaływać pozytywnie swoim własnym przykładem.

Regulamin nr 1/2010 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej stanowi istotny element budowania etosu funkcjonariusza i pracownika formacji, dumnego z powierzonej mu misji, motywowanego do pełnienia służby przez uświado-

⁸ R. Opora, *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, Warszawa 2015, s. 193–198.

⁹ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. 2025, poz. 1750 ze zm.).

mienie sobie roli Służby Więziennej, chroniącej z jednej strony społeczeństwo, z drugiej udzielającej wsparcia dla osób pozbawionych wolności, gotowych na zmianę w przyszłości dotychczasowego życia. Budowanie etosu funkcjonariusza i pracownika Służby Więziennej zakłada przywiązywanie do zasad etycznych i w praktyce ich egzekwowanie z możliwością wymuszenia zmiany niewłaściwego zachowania.

Warto podkreślić, iż Mieczysław Ciosek zwraca uwagę na cechy dobrego wychowawcy resocjalizującego:

- postawa moralna umożliwiająca mu powodzenie, zapewniająca, że jego wartości są zgodne z czynami;
- konsekwencja; musi on unikać relatywizmu moralnego, musi istnieć zgoda pomiędzy słowami a czynami, brak konsekwencji powoduje bowiem brak skuteczności;
- wiarygodność, występująca razem z uczciwością, szczerością i prawdomównością; nie powinien też zmieniać swoich wartości pod wpływem sytuacji;
- odpowiedzialność za podopiecznych, za to, co stanie się z nimi w przyszłości, troska osobista o podopiecznych, punktualność, systematyczność, dostrzeganie podmiotowości podopiecznych i ich odmiennych doświadczeń życiowych, respektowanie zasady indywidualizacji;
- zdolność empatii, czyli wczuwania się w rolę i zrozumienie podopiecznego;
- umiejętność słuchania, umożliwiająca podopiecznemu mówienie, przez co otwiera się on, a to pozwala lepiej go zdiagnozować; jeśli zaczyna mówić o swoich problemach, oznacza, że ufa wychowawcy; daje to podopiecznemu poczucie, że został wysłuchany i zrozumiany;
- gotowość do pokonywania trudności, a następnie przekazywanie tego podopiecznemu, co uczy go odpowiedniego podejścia do sytuacji problemowej;
- otwartość na postęp i innowację.

Zdecydowanie, kompetencja, otwartość na współpracę z podopiecznym, indywidualizacja oraz podmiotowe traktowanie podopiecznych są gwarancją skuteczności przebiegu całego procesu resocjalizacyjnego. Znaczące dla procesu zmiany, korekty, rewaloryzacja oznaczać będzie także personalistyczne podejście pracowników i funkcjonariuszy Służby Więziennej do pracy z inkarcerowanymi, determinujące motywację poprzez uświadomienie sobie, że mają przed sobą człowieka, któremu są gotowi pomóc¹⁰.

¹⁰ W. Kędziński, *Penitencjarystyka z resocjalizacją instytucjonalną. Historia – stan obecny*, Warszawa 2021, s. 242–243.

Do istoty właściwego spojrzenia na etykę zawodową, ukształtowanie etosu zawodowego funkcjonariuszy Służby Więziennej należy jej ujęcie relacyjne. W tym znaczeniu jest ona nie tylko etyką pracy, ale także etyką relacji, w której zachowanie czynnika godnościowego odgrywa kluczową rolę¹¹.

Sens życia i poczucie szczęścia a doświadczenia wojenne

Dyskurs w obszarze współczesnych doświadczeń człowieka naznaczony jest dramatem uwikłania w zło, lękiem, cierpieniem, brakiem nadziei i miłości, osamotnieniem oraz tęsknotą za poczuciem sensu życia¹². Dla osób doświadczających wojny potrzeba sensu życia jest doświadczeniem konstytutywnym. Viktor E. Frankl, którego koncepcja stanowi asumpt do rozważań nad tą szczególną sytuacją, która nie skazuje na wykluczenie, w jednym ze swoich dzieł, *Człowiek w poszukiwaniu sensu*. Głos nadziei z otchłani Holokaustu, dzieli się refleksją: „Wielka rola odpowiedzialności znajduje swe odzwierciedlenie w imperatywie kategorycznym logoterapii, który brzmi – Żyj tak, jakbyś żył po raz drugi, i tak, jakbyś za pierwszym razem postąpił równie niewłaściwie, jak zamierzasz postąpić teraz!” Sentencja ta skłania człowieka do wyobrażenia sobie, że teraźniejszość to przeszłość, którą w każdej chwili można zmienić i naprawić. To zasada, która w koncepcji Viktora E. Frankla konfrontuje nas ze skończonością naszego życia, jak i z ostatecznym charakterem tego, co możemy uczynić ze sobą i swoim życiem¹³. Bardzo ważne jest zatem, by mimo tak mocno definiującego doświadczenia wojny nie zatracić siebie, swojego człowieczeństwa, wrażliwości i empatii, świadomości kruchości życia oraz sensu pracy penitencjarnej – perspektywa funkcjonariuszy Służby Więziennej, oraz poczucia indywidualności i niepowtarzalności, godności, szczęścia i poczucia sensu życia – perspektywa jednostki doświadczającej kryzysu wojny: „Każdy jest cenny, osoby są znacznie ważniejsze niż rzeczy, a wartość każdej instytucji mierzona jest w zależności od tego, jak traktuje życie i godność osoby ludzkiej, zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia, jak to ma miejsce w przypadku kryzysu wojny”. Znamienne są więc zadania

¹¹ G. Grzybek, *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa*, Rzeszów 2016, s. 33–40; H. Machel, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Gdańsk 2003, s. 122–130; T. Przesławski, *Normy etyki zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, 2015, nr 89, s. 45–59.

¹² B. Pilecka, *Poczucie sensu życia w wybranych teoriach psychologicznych* [w:] *Osobowościowe i środowiskowe korelaty poczucia sensu życia*, red. B. Pilecka, Rzeszów 1986, s. 55.

¹³ V.E. Frankl, *Człowiek w poszukiwaniu sensu. Głos nadziei z otchłani Holokaustu*, Warszawa 2015, s. 165.

sformułowane przez papieża Franciszka w orędziu na 2018 rok: „Przyjmować, chronić, promować, integrować [...] – chodzi nie tylko o migrantów: chodzi o nasze człowieczeństwo”¹⁴.

Osoby doświadczające kryzysu wojny mogą być także pokrzywdzone przestępstwem¹⁵, warto więc wskazać kilka kluczowych kwestii, które powinny być obecne w świadomości specjalistów: 1) różne problemy zdrowotne podopiecznych, w wyniku stresu psychospołecznego spowodowanego procesami migracyjnymi, niekorzystnymi warunkami socjalnymi i zwiększonym wpływem zagrożeń dla zdrowia; 2) czynniki ryzyka związane z przemocą, znęcaniem się i wyzyskiem; 3) migracja może mieć pozytywny wpływ na „dzieci w drodze”, rozwój ich i ich rodziny: lepszy dostęp do edukacji, poprawa warunków życia i możliwości zatrudnienia, dostęp do usług zdrowotnych, społecznych i prawnych; ochrona przed przemocą, konfliktami i katastrofami, szansa na bycie z rodziną, zdobywanie nowych umiejętności, rozwój osobisty, poprawa statusu społecznego; 4) interwencje ochronne w pracy z dziećmi doświadczającymi kryzysu wojny obejmują różnorodne interwencje społeczne mające na celu ich ochronę, takie jak budowanie ich potencjału, zarządzanie przypadkami, wzmacnianie systemu ochrony; powinny być one zawarte w krajowych planach działania dotyczących zwalczania pracy dzieci i handlu ludźmi, pracy z sierotami, bezbronnymi dziećmi; 5) ograniczanie ubóstwa; 6) trzy kategorie interwencji: interwencje przed migracją, interwencje podczas migracji i przesiedleń oraz rozwiązania długoterminowe¹⁶.

Pomoc najsłabszym i doświadczonym kryzysem wojny to jeden z fundamentalnych nakazów etyki. Wynika ona z samej istoty bycia człowiekiem, bycia autentycznym i prawdziwym, inspirującym i mobilizującym, by jednostka stając się częścią przestrzeni społeczno-prawnej w jak najmniejszym stopniu doświadczała głębokiej samotności, cierpienia, lęku czy bezsensu życia. Warto odwołać się do teorii etyki rozwoju G. Grzybka i uniwersalnych zasad, które stanowić mogą obiektywne wsparcie przy projektowaniu optymalnego modelu kreowania z perspektywy procesu inkluzji społecznej: zasady personalizmu, zasady perfekcjonizmu, zasady aksjologicznej oraz zasady etosu życiowego. Zasada personalizmu stanowi, iż dobro osoby jest kluczową zasadą poszukiwań rozwiązań (godność osobowa, godność osobowościowa). Zasada perfekcjonizmu zaznacza, iż szczęście człowieka jest realizowane we

¹⁴ R. Cekiera, *Uchodźcy, migranci i Kościół katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła katolickiego*, Warszawa 2022, s. 51–65.

¹⁵ W. Klaus, *Migracje a przestępczość* [w:] *Kryminologia. Teoria i praktyka*, red. P. Chomeczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska, Warszawa 2024, s. 355–371.

¹⁶ P. Kopinec, *Ochrona migrujących dzieci a ich społeczna integracja*, Kraków 2021, s. 112–147.

własnym osobowym rozwoju (osobowość etyczna). Według zasady aksjologicznej, do ludzkiego rozwoju przyczyniają się wartości podstawowe, takie jak: mądrość, wolność, szczęście, miłość i godność osoby. Według zasady etosu życiowego własny rozwój generuje osobisty etos życiowy, własne standardy etyczne, które stanowią istotne oparcie dla negatywnych wpływów moralności nacisku¹⁷.

Ze szczęściem powiązany jest sens życia, a szczęście może mieć dwa wymiary: względny i bezwzględny. Pełne wiąże się ze stuprocentowym zadowoleniem i zaspokojeniem wszystkich potrzeb, a także z gwarancją wiecznego trwania, przy czym doświadczanie sensu życia, spełnienie przede wszystkim jest doświadczeniem i sprawą osobistą, nie zaś społeczną, jak zauważa Józef Bocheński. Ponadto każda osoba mierzy się z zaspokojeniem trzech kategorii potrzeb: osobistych, rodzinnych i wspólnotowych. Droga do szczęścia nie prowadzi przez poświęcenie zaspokojenia potrzeb i pragnień osobistych oraz rodzinnych na rzecz wspólnotowych. Etycznie właściwe winno być takie działanie, które prowadzi do stosunkowo największego zadowolenia działającego. W obronie racji swojego spełnienia każda osoba musi wybierać własne wartościowanie etyczne. Dokonywanie wyboru i refleksja nad swoim szczęściem nie jest tylko możliwością, ale nakazem losu, ponieważ każda osoba jest autorem i zarazem aktorem swojego życia. Biorąc pod uwagę, że życie jest zmienne i krótkie, osoba może w nim na przemian potrzebować silnej więzi lub odosobnienia. Zmienność życia rodzi więc pytanie o tożsamość i wartości, które przynoszą szczęście i spełnienie¹⁸. Każda działalność człowieka sprawia, że staje się on lepszy lub gorszy. Pozostawanie przez jakiś czas w tym samym miejscu jest w gruncie rzeczy cofaniem się, choćby z tego powodu, że czas upływa, a niewykorzystany czas oznacza bezpowrotnie utraconą wartość¹⁹.

Zakończenie

Zarówno wielopłaszczyznowość strategii naprawczych w sytuacji doświadczania kryzysu wojny, jak i metodyki kreowania oddziaływań penitencjarnych w dużym stopniu zależą od takich wzmocnień procesu inkluzji społecznej, jak: nadzieja, godność, potrzeba i poczucie sensu życia, podmiotowość, poczucie winy i naganności czynu, potrzeba zadośćuczyny-

¹⁷ G. Grzybek, *Etos życia. Wychowanie do małżeństwa w założeniach etyki rozwoju*, Rzeszów 2014, s. 19.

¹⁸ G. Grzybek, *Kobieta między etosem a egzystencją. Samowychowanie do kobiecości*, Rzeszów 2023, s. 126–133.

¹⁹ M. Heller, *Jak być uczonym*, Kraków 2020, s. 12.

nienia i moralnej rehabilitacji. Pamięć przeszłości (wydarzenia życiowe, dziecięce traumy, nierozwiązane konflikty), oczekiwanie przyszłości (antycypacja stresorów, obawa przed niepewnością, obawa przed śmiercią) oraz wgląd w teraźniejszość (egzystencjalne kryzysy, emocjonalna reaktywność, interpretacyjny stres)²⁰ kształtują indywidualną przestrzeń podmiotową człowieka. To sekwencja wydarzeń, które dla każdej jednostki wypełnione są innego rodzaju doświadczeniami, świadczy o gotowości do bycia odpowiedzialną istotą społeczną, przeżywającą swoją biografię z perspektywy sensu życia²¹.

Bibliografia

- Badowska-Hodyr M., *Ku reintegracji. Rodzina w perspektywie procesu indywidualizacji oddziaływań penitencjarnych wobec osób odbywających kary długoterminowe*, „Ethos”, 2018, nr 122.
- Badowska-Hodyr M., *Rodzice-więźniowie w przestrzeni penitencjarnej* [w:] *Konteksty kreowania przestrzeni polskiego więzienia*, red. D. Rondalska, M. Kalaman, Kalisz 2014.
- Bębas S., *Rola religii w procesie resocjalizacji*, Toruń 2015.
- Cekiera R., *Uchodźcy, migranci i Kościół katolicki. Polska debata migracyjna po 2015 roku w kontekście nauczania Kościoła katolickiego*, Warszawa 2022.
- Chałas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1: *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*, Kielce 2003.
- Dubiel K., *Religia i kultura duchowa w procesie resocjalizacji penitencjarnej* [w:] *Religia w procesie resocjalizacji*, red. P. Gołdyn, Konin 2010.
- Frankl V.E., *Człowiek w poszukiwaniu sensu. Głos nadziei z otchłani Holocaustu*, Warszawa 2015.
- Grzybek G., *Etos życia. Wychowanie do małżeństwa w założeniach etyki rozwoju*, Rzeszów 2014.
- Grzybek G., *Etyka zawodowa jako subdyscyplina naukowa (odniesienie do działalności zawodowej w obszarze nauczania, wychowania i opieki)*, Rzeszów 2016.
- Grzybek G., *Kobieta między etosem a egzystencją. Samowychowanie do kobiecości*, Rzeszów 2023.
- Heller M., *Jak być uczonym*, Kraków 2020.
- Kędzierski W., *Penitencjarystyka z resocjalizacją instytucjonalną. Historia – stan obecny*, Warszawa 2021.
- Klaus W., *Migracje a przestępczość* [w:] *Kryminologia. Teoria i praktyka*, red. P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska, Warszawa 2024.
- Kopiniec P., *Ochrona migrujących dzieci a ich społeczna integracja*, Kraków 2021.
- Machel H., *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Gdańsk 2003.

²⁰ M. Płopa, R. Makarowski, *Kwestionariusz Poczucia Stresu*, Warszawa 2010, s.18.

²¹ M. Badowska-Hodyr, *Rodzice-więźniowie w przestrzeni penitencjarnej* [w:] *Konteksty kreowania przestrzeni polskiego więzienia*, red. D. Rondalska, M. Kalaman, Kalisz 2014, s. 220–221.

- Miszewski K., Kacprzak A., *Kara pozbawienia wolności* [w:] *Kryminologia. Teoria i praktyka*, red. P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska, Warszawa 2024.
- Opora R., *Efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych*, Warszawa 2015.
- Pilecka B., *Poczucie sensu życia w wybranych teoriach psychologicznych* [w:] *Osobowościowe i środowiskowe korelaty poczucia sensu życia*, red. B. Pilecka, Rzeszów 1986.
- Płopa M., Makarowski R., *Kwestionariusz Poczucia Stresu*, Warszawa 2010.
- Przesławski T., *Normy etyki zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, 2015, nr 89.
- Regulamin nr 1/2010 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 października 2010 r. w sprawie zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (t.j. Dz.U. 2025, poz. 1750 ze zm.).

Ethical sensitivity of the prison service officers and the dignity of imprisoned people experiencing a war situation

Abstract

The situation of imprisonment, control and deprivation of needs is a significant, exploration of matter, which is a litmus paper for motivation, meaning in life and hope. They constitute a key link in the social inclusion process. This article refers to the unique areas of human functioning in the space of socio-legal structures: in the situation of war and in a situation of imprisonment. The goal is to sensitize to selected areas of specialists' activities and priority activities of social inclusion policy towards a specific category of beneficiaries. Traumatic war experiences do not go into non-existence, as the experience of imprisonment does not go away. They determine life in different ways at its further stages. So the existential question about the meaning of suffering, the meaning of life, dignity, hope and happiness becomes justified. One of the valuable tools in dealing with the threat to the loss of the meaning of life and the despair and hopelessness is the concept of logotherapy developed by Viktor E. Frankl, also called sense therapy. Emotions and reason are two equally important and complementary human poles. From the perspective of our biography, present and future, they determine an intentional action, focused on value and contributing to experiencing meaning – the way to internal freedom.

Keywords: ethical sensitivity of officers, war, mark, dignity, meaning of life